

2 Sebevraždy podle pohlaví

Historický vývoj

V České republice, ale i v zahraničí, je běžná situace, kdy svůj život vědomě dobrovolně častěji ukončují muži než ženy. V celém období po druhé světové válce docházelo u mužů k sebevraždám minimálně dvakrát (2,2krát) častěji než u žen, od konce 90. let dokonce 4–5krát častěji.

Díky tomu se vývoj počtu sebevražd mužů více podobá křivce vývoje za celou populaci, respektive celková křivka je větší měrou utvářena mužskou částí populace. Ale ani vývoj počtu sebevražd žen nebyl v poválečném období markantně odlišný. U obou pohlaví docházelo od roku 1946 k nárůstu počtu sebevražd, i když ne vždy stejnoměrně intenzivnímu, s vrcholem v období 1966–1970 na počtu 9 465 sebevražd mužů (ročně průměrně 1 893), respektive 4 191 sebevražd žen (ročně průměrně 838). Následný plynulý pokles se v mužské populaci zastavil, u žen zpomalil, na počátku 21. století, kdy došlo i k nepatrnému nárůstu počtu událostí (rozdíl mezi pětiletkou 1996–2000 a 2001–2005 +66 sebevražd mužů a –148 sebevražd žen). Vývoj počtu sebevražd v novém století pak u žen a mužů probíhal odlišně: minimum v období 2006–2010 bylo pro muže jen lokální (5 889, ročně průměrně 1 178), pro ženy se z hlediska pětiletých intervalů stalo obdobím s ve 21. století vůbec nejnižším počtem sebevražd (1 235, ročně průměrně 247). Následný nárůst v letech 2011–2015 byl výraznější u mužů, stejně jako pokles v další pětiletce (podrobněji viz dále).

Podíl počtu sebevražd na všech úmrtích se v celém poválečném období pohyboval pro muže mezi 1,8 % až 3,3 %, pro ženy mezi 0,4 % až 1,6 %. Až do konce osmdesátých let sledoval pro obě pohlaví odpovídající vývoj – maximální hodnoty bylo dosaženo v pětiletce 1956–1960 a pro ženy se na stejné hodnotě udržel i v následujících dvou pětiletkách, pro muže nejprve mírně poklesl a pak stagnoval. Během sedmdesátých a osmdesátých let nastal pokles. U žen tento pokles, ač v některých obdobích přecházející do stagnace, pokračoval až do let 2016–2020 na minimální podíl 0,4 %. U mužů podíl sebevražd na všech úmrtích od počátku devadesátých let nepatrně vzrůstal, později kolísal a v posledním pětiletém období 2016–2020 nastalo snížení na celkově nejnižší podíl 1,8 %.

Tab. 2.1 Sebevraždy podle pohlaví v letech 1946–2020 (pětiletá období)

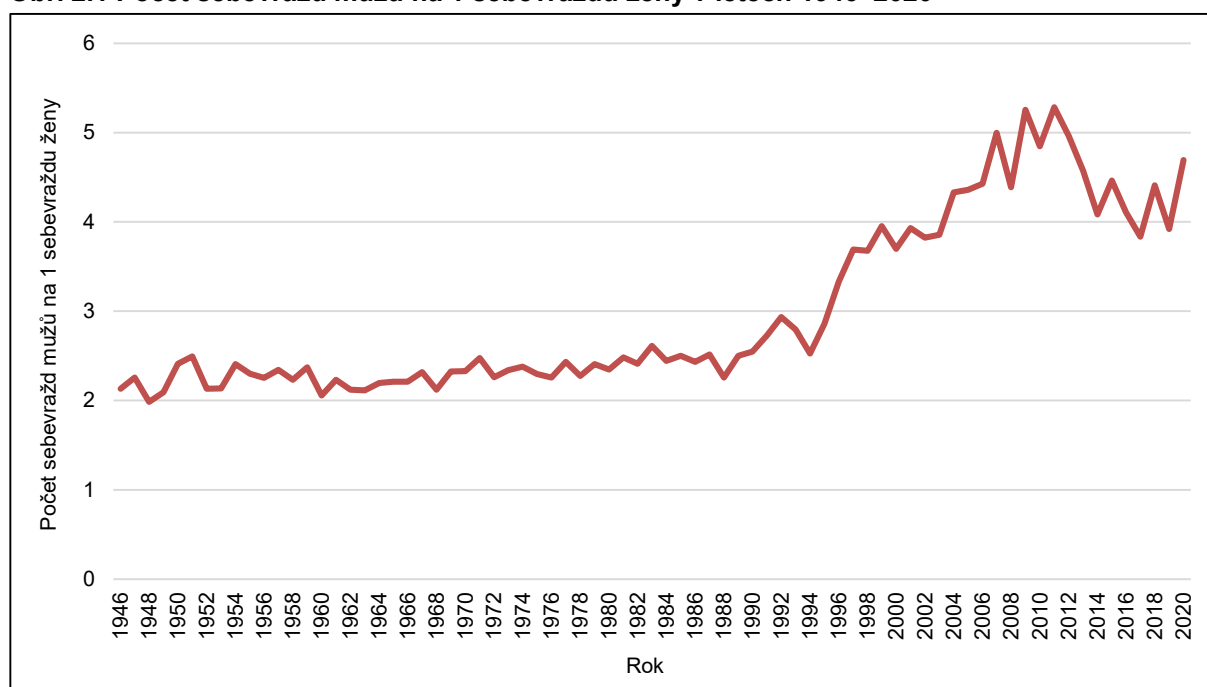
Období	Počet		Podíl ze všech úmrtí v průměrném roce (%)		Průměrný roční počet na 100 tis. obyvatel		Podíl pohlaví (%)		Počet sebevražd mužů na 1 sebevraždu ženy
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	
1946–1950	7 002	3 229	2,57	1,30	33,0	14,4	68,4	31,6	2,2
1951–1955	7 419	3 246	2,89	1,38	33,1	13,7	69,6	30,4	2,3
1956–1960	8 325	3 708	3,32	1,64	35,7	15,1	69,2	30,8	2,2
1961–1965	8 286	3 811	3,10	1,59	35,3	15,3	68,5	31,5	2,2
1966–1970	9 465	4 191	3,11	1,55	39,6	16,5	69,3	30,7	2,3
1971–1975	9 027	3 842	2,79	1,31	37,5	15,0	70,1	29,9	2,3
1976–1980	8 003	3 418	2,43	1,10	32,2	13,0	70,1	29,9	2,3
1981–1985	7 711	3 098	2,31	0,95	30,8	11,7	71,3	28,7	2,5
1986–1990	7 080	2 894	2,17	0,91	28,2	10,9	71,0	29,0	2,4
1991–1995	6 915	2 502	2,29	0,84	27,6	9,4	73,4	26,6	2,8
1996–2000	6 368	1 738	2,29	0,63	25,4	6,6	78,6	21,4	3,7
2001–2005	6 434	1 590	2,36	0,59	25,9	6,1	80,2	19,8	4,0
2006–2010	5 889	1 235	2,21	0,47	23,1	4,7	82,7	17,3	4,8
2011–2015	6 340	1 361	2,32	0,51	24,5	5,1	82,3	17,7	4,7
2016–2020	5 228	1 254	1,79	0,45	20,0	4,6	80,7	19,3	4,2

Ne zcela stejný vývoj absolutního počtu sebevražd pro jednotlivá pohlaví se následně odráží ve změnách poměru mužů a žen na celkovém počtu událostí. Muži se po konci druhé světové války podíleli na celkovém počtu sebevražd necelými 70 %, což odpovídá hodnotě 2,2 sebevražd mužů na 1 sebevraždu ženy. Podíl kolem 70 % si muži podrželi až do konce sedmdesátých let 20. století, poté o jeden procentní bod narostl (na 2,5 sebevražd mužů na 1 sebevraždu ženy) a po stagnaci v osmdesátých letech přinesla léta devadesátá prudký nárůst zastoupení mužů na celkovém počtu sebevražd (v období 1996–2000 evidujeme 3,7 sebevražd mužů na 1 sebevraždu ženy, podíl mužů byl 78,6 %), který pokračoval i v prvním desetiletí 21. století. Maximálního podílu dosáhli muži v období 2006–2010 a sice 82,7 % (tj. 4,8 sebevražd mužů na 1 sebevraždu ženy).

Z hlediska jednotlivých roků poválečného období došlo v roce 1948 k nejnižšímu zastoupení mužů na sebevraždách (66,5 %, tj. 2 sebevraždy mužů na 1 sebevraždu ženy), k nejvyššímu v letech 2009 a 2011 (84,0 %, resp. 84,1 %, tj. 5,3 sebevražd mužů na jednu sebevraždu ženy).

Obr. 2.1 Počet sebevražd mužů na 1 sebevraždu ženy v letech 1946–2020

Intenzita sebevražednosti sledovala pro obě pohlaví v poválečném období stejnou křivku jako vývoj absolutního počtu událostí. Odlíšnosti jsou patrné jen na počátku celého období a do určité míry na jeho konci. Konkrétně u míry sebevražednosti nenastal nárůst její hodnoty na přelomu čtyřicátých a padesátých let – u mužů stagnovala na 33,0–33,1 sebevraždách na 100 tisíc mužů, u žen dokonce klesla z 14,4 sebevražd žen na 100 žen na 13,7. Minimální hodnota intenzity sebevražednosti pro ženy pak byla v posledním pětiletém období 2016–2020 (4,6 sebevražd žen na 100 tisíc žen), nikoliv v období 2006–2010, jako tomu bylo v případě absolutních počtů událostí, rozdíl byl však prakticky zanedbatelný (míra sebevražednosti žen v období 2006–2010 na hodnotě 4,7). Pro obě pohlaví platí, že nárůst sebevražednosti relativizovaný na počet obyvatel sledovaný do roku 1970 nebyl tak intenzivní jako v případě absolutních počtů a naopak následný pokles míry sebevražednosti byl i intenzivnější než u absolutních počtů, většinou v České republice totiž rostla.

Vývoj v období 2011–2020

V roce 2020 bylo muži spácháno 1 009 sebevražd, ženami 215. Mužů ukončujících svůj život dobrovolně tak bylo téměř pětikrát víc než žen (podílově to je 82,4 % ku 17,6 %). Logicky tak vývoj počtu sebevražd mužů v celém období 2011–2020 odpovídá celkovému vývoji počtu sebevražd s vrcholem v roce 2012 (1 380 sebevražd mužů), lokálním minimem v roce 2016 (1 060), následným krátkodobým vzrůstem a poté minimem celého desetiletí v roce 2019 na hodnotě u mužů poprvé v poválečném období nižší než tisíc (949 sebevražd). Meziroční nárůst v počtu sebevražd mužů v roce 2020 byl 6,3%. V ženské části populace se situace vyvíjela poměrně odlišně. Mezi roky 2011 a 2014 počet svévolného ukončení života mezi ženami rostl (z 253 v roce 2011 na 293 v roce 2014) a v tomto roce dosáhl maxima celého desetiletí. V letech 2015 a 2016 bylo zaznamenáno sebevražd o 13 % a 12 % oproti tomuto poslednímu maximu méně. V roce 2017 však jejich počet opět vyskočil k hodnotě blízké té z roku 2014 (289) a poté počty sebevražd žen znovu klesaly, a to i mezi roky 2019 a 2020. Poslední meziroční pokles byl dokonce 11,2 %. Celkově ale v absolutních počtech bylo množství sebevražd žen po celé období 2011–2020 vyrovnanější než u mužů.

Z pohledu vzájemného zastoupení mužů a žen na celkovém počtu sebevražd vývoj absolutních počtů znamená, že v první části druhého desetiletí 21. století docházelo u mužů k sebevraždě přibližně pětikrát častěji než u žen, kolem jeho poloviny byl poměr mírně nad čtyřmi sebevraždami mužů na 1 sebevraždou ženy a v posledních čtyřech letech období 2011–2020 osciloval mezi hodnotou 3,8 (v roce 2017) až 4,7 (v roce 2020) sebevražd mužů na 1 sebevraždou ženy. Více než pětinou se sebevraždy žen na jejich celkovém počtu podílely jen v roce 2017 a v roce 2019 (20,7 %, resp. 20,3 %).

V roce 2020 představovaly sebevraždy 1,5 % všech úmrtí mužů a jen 0,3 % úmrtí žen. Vývoj podílu sebevražd na všech úmrtích během let 2011–2020 do velké míry u obou pohlaví kopíruje vývoj absolutních počtů událostí. Pro muže tak podíl počtu sebevražd na všech úmrtích mužů dosáhl maxima v roce 2012 na hodnotě 2,5 % a pak následoval pokles přerušovaný jen v roce 2017; to je jediná odlišnost oproti křivce absolutních počtů – mezi roky 2019 a 2020 nedošlo k nárůstu podílu sebevražd mužů, tedy celkový nárůst úmrtí mužů byl markantnější než nárůst počtu sebevražd. Pro ženy osciloval podíl sebevražd na všech úmrtích kolem 0,5 % (s výjimkou roku 2014 s nepatrně vyšším podílem) a počínaje rokem 2018 začal lehce klesat. Po většinu sledovaného desetiletí se tak podíl sebevražd na všech úmrtích u mužů a žen sobě přibližoval; zatímco v roce 2011 byl rozdíl mezi ním dva procentní body, v roce 2020 už jen 1,2 procentního bodu.

Tab. 2.2 Sebevraždy podle pohlaví v letech 2011–2020

Období	Počet		Podíl ze všech úmrtí (%)		Podíl pohlaví (%)		Počet sebevražd mužů na 1 sebevraždou ženy
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	
2011	1 337	253	2,47	0,48	84,1	15,9	5,3
2012	1 380	278	2,53	0,52	83,2	16,8	5,0
2013	1 294	283	2,35	0,52	82,1	17,9	4,6
2014	1 196	293	2,23	0,56	80,3	19,7	4,1
2015	1 133	254	2,03	0,46	81,7	18,3	4,5
2016	1 060	258	1,93	0,49	80,4	19,6	4,1
2017	1 108	289	1,96	0,53	79,3	20,7	3,8
2018	1 102	250	1,92	0,45	81,5	18,5	4,4
2019	949	242	1,66	0,44	79,7	20,3	3,9
2020	1 009	215	1,52	0,34	82,4	17,6	4,7

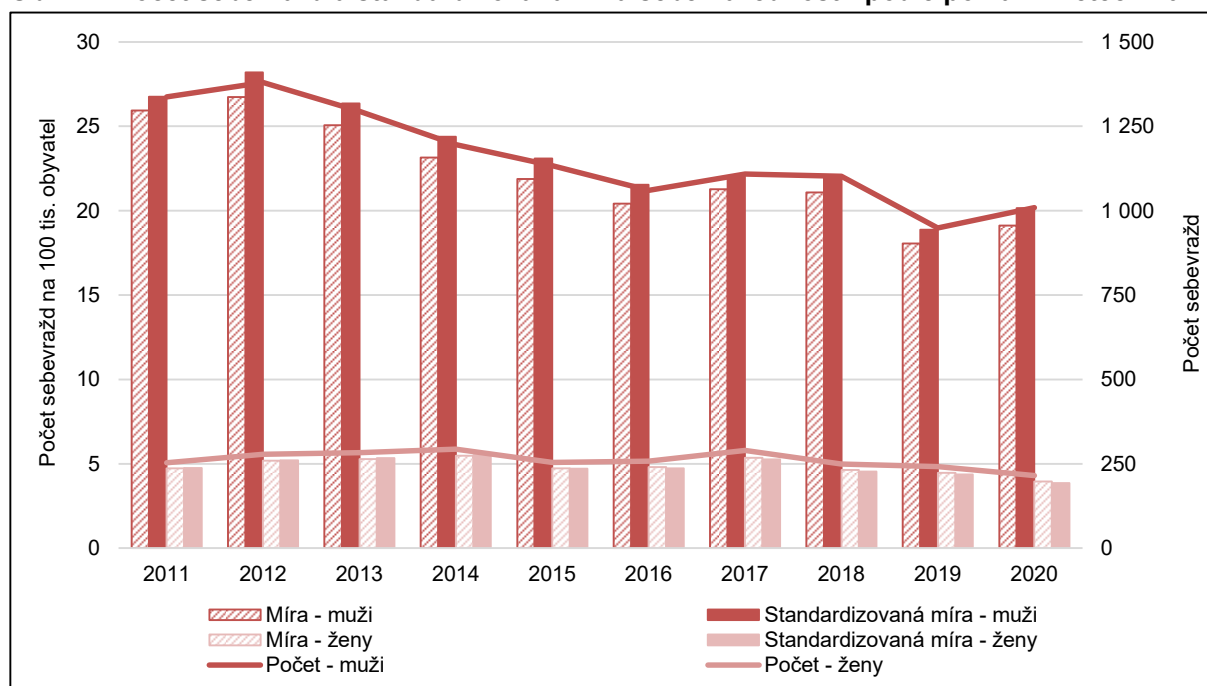
Muži převažují nad ženami nejen v počtu sebevražd, ale i v intenzitě jevu sebevražděnosti. Optikou míry sebevražděnosti (počet sebevražd mužů/žen na 100 tisíc mužů/žen v populaci) dojdeme v roce 2020 k 19,1 sebevraždám mužů na 100 tisíc mužů a 4,0 sebevraždám žen na 100 tisíc žen. To je podobné postavení obou pohlaví vůči sobě jako v případě absolutních počtů, tedy intenzita sebevražděnosti mužů je téměř

pětinasobná vůči ženám (4,8 : 1). Ještě výrazněji se nadúmrtnost mužů na sebevraždy projeví, použijeme-li ukazatel standardizované míry úmrtnosti, neboť ženská subpopulace je pravidelně starší a ve vyšším věku je sebevraždnost vyšší (viz kapitola 3), což v jednoduchém ukazateli – poměru počtu sebevražd a počtu obyvatel – intenzitu sebevraždnosti mužů podhodnocuje. Míra úmrtnosti u žen a jejich standardizovaná míra úmrtnosti dosahovala ve sledovaném desetiletí 2011–2020 stejných či téměř stejných (rozdíl o jednu desetinu) hodnot, zatímco standardizovaná míra úmrtnosti mužů byla ve stejném období vyšší než (hrubá) míra v průměru o 1,1 sebevraždy na každých 100 tisíc obyvatel. Dle standardizované míry úmrtnosti tak v roce 2020 byla intenzita sebevraždnosti mužů více než pětinasobná vůči ženám (5,2 : 1).

Vývoj intenzity sebevraždnosti v letech 2011–2020 pro obě pohlaví plně koresponduje s vývojem absolutních počtů událostí. U mužů dosáhla standardizovaná míra sebevraždnosti maxima desetiletí v roce 2012 na hodnotě 28,2 sebevražd na 100 tisíc mužů standardní populace a minima v roce 2019 na hodnotě 18,9. V ženské populaci byla nejvyšší standardizovaná míra úmrtnosti v roce 2014 na úrovni 5,5 sebevražd na 100 tisíc žen standardní populace a nejnižší v roce 2020 na hodnotě 3,9. Mužská nadúmrtnost byla nejvýraznější v roce 2011 poměrem 5,6 : 1, nejnižší v roce 2017 poměrem 4,2 : 1.

Obr. 2.2 Počet sebevražd a standardizovaná míra sebevraždnosti* podle pohlaví v letech 2011–2020

* Pro standardizaci byla použita populace České republiky, stav k 1. 7. 2020.